

EEN ONDERWIJSLEERPLAN,
EEN GOED PLAN?

basisonderwijs

Leerkrachten bij het kleuter- en lager onderwijs krijgen in de komende jaren onherroepelijk te maken met de totstandkoming van de nieuwe basisschool voor 4- tot 12-jarigen. Alle betrokkenen weten, dat de voorbereidingen daartoe in volle gang zijn. Een belangrijke rol in die voorbereidingsfase speelt de Stichting Leerplanontwikkeling te Enschede. Enige tijd geleden verscheen namens die stichting, samengesteld door de Projectgroep leerplanontwikkeling basisschool een discussienota over het onderwijsleerplan. In dit artikel bespreekt Leen Speelman die nota, die inmiddels aan alle ontwikkelingscholen is toegestuurd. Leen Speelman is als schoolbegeleider werkzaam aan de Schooladviesdienst Zuid-West Kennemerland.

In een kritische uiteenzetting laat hij zien wat de functie en de waarde is van de discussienota. Daarbij gaat hij in het bijzonder in op het hoofdstuk over taalonderwijs. Zijn algemene conclusie luidt dat dit gedeelte nog lang niet af en nog lang niet goed is.

De zorg voor de toekomstige basisschool is ontroerend. Commissies, schooladviesdiensten, projectgroepen, pedagogische academies, kleuteropleidingsscholen, landelijke pedagogische centra, en de Stichting Leerplanontwikkeling werken er hard voor. O, neem me niet kwalijk, ook de centra voor kunstzinnige vorming en de ... (vult u maar in) doen hun uiterste best om de huidige kleuter- en lagere school te laten zien hoe mooi alles zal zijn, als ze straks samen één school vormen. Iedereen is bereid een steentje mee te met-selen, en wel twee ook. De basisschool, het zal een prachtig bouwwerk worden.

Ik verkeer in de gelukkige omstandigheid, dat ik een aantal scholen mag begeleiden in dat proces

en dat ik zo hier en daar wat cement mag maken en wat steentjes aandragen. U begrijpt hoe geïnteresseerd ik was, toen ik de discussienota *Naar het onderwijsleerplan basisschool* (twee delen, een dunne en een dikke) op mijn bureau vond. Ik ontvang de nota's tegelijk met een ontwikkelings-school, die ik begeleid (die kregen er zo'n stuk of veertien). Waarmee ik maar zeggen wil, de maker, de pgLOB, heeft niet alleen voor al die nijvere, goed willende onderaannemers geschreven, maar ook voor de aannemers zelf.

Het verschijnsel onderwijsleerplan is nieuw in ons onderwijs. Het lijkt alleszins de moeite waard eens stil te staan bij dit verschijnsel en bij de genoemde nota.

In dit artikel vertel ik achtereenvolgens iets over de SLO en de projectgroep die de nota publiceert, iets over de functie van een onderwijsleerplan en iets over de inhoud van de nota. Hierbij ga ik vooral in op het hoofdstuk Taal.

De SLO en de pgLOB

De Stichting Leerplanontwikkeling heeft tot taak het Nederlandse onderwijs te ondersteunen bij de leerplanontwikkeling. De manier waarop ze dat wil doen, wordt de drieluikgedachte genoemd. Daarmee wordt bedoeld op een koppeling die gelegd moet worden tussen het werk in de praktijk, de beschrijving van dat werk in schoolwerkplannen en het onderwijsleerplan. Een koppeling van praktijk en theorie dus. In deze uitgangsgedachte voor leerplanontwikkeling kan ik me goed vinden. Immers, een wisselwerking tussen theorie en praktijk kan voor beide stimulerend en corrigerend zijn.

De pgLOB is een projectgroep binnen de SLO, die tot taak heeft de leerplanontwikkeling in het basisonderwijs te ondersteunen. De projectgroep dient dus landelijk een bijdrage te leveren aan de totstandkoming van het leerplan voor de basisschool. Zij zal daarbij uiteraard moeten uitgaan van de drieluikgedachte: praktijk, schoolwerkplan en onderwijsleerplan moeten op één lijn komen. Het onderwijsleerplan werkt de wet op het basisonderwijs verder uit, zodanig dat er een koppeling mogelijk is tussen wet en schoolwerkplan. Het schoolwerkplan is dus de beschrijving op schoolniveau. De beschrijving op klassenniveau dient plaats te vinden in zogenaamde periodeplannen, waarin het werk voor een bepaalde periode wordt geconcretiseerd. (Denkt u dat u beter onderwijs gaat geven, als u uw werk in periodeplannen zou vastleggen, beste lerende lezer?) De projectgroep heeft twee belangrijke bijdragen geleverd aan de leerplanontwikkeling voor de basisschool:

- Structuur Schoolwerkplan, waarin mogelijke functies van een schoolwerkplan worden genoemd, waarin een stappenschema voorkomt ter ontwikkeling van een schoolwerkplan (hierop is

veel kritiek), en waarin de formele criteria worden genoemd waaraan een schoolwerkplan 'moet' voldoen. Anders gezegd: de projectgroep stelt een inhoudsopgave voor. Ze geeft daarbij aandachtspunten voor invulling. Het laatste is op de door mij begeleide scholen het meest gewaardeerde onderdeel.

- Discussienota *Naar het onderwijsleerplan basisschool*, deel 1 *Over onderwijsleerplanontwikkeling voor het basisonderwijs* en deel 2 *Aanzet tot een model voor het onderwijsleerplan voor basisonderwijs*. (Dat weggelaten 'het' is mooi materiaal voor de taalbeschouwers.) Als ik het in het onderstaande over de nota heb, dan bedoel ik de beide delen van de discussienota. Eerst ga ik in op het verschil tussen een onderwijsleerplan en een model tot onderwijsleerplan. De functie van beide speelt daarbij een centrale rol.

Een onderwijsleerplan en een model tot onderwijsleerplan

Zoals we zagen, is de bedoeling van een onderwijsleerplan basisschool om de algemene uitspraken van de (toekomstige) wet op het basisonderwijs te vertalen in richtlijnen voor de praktijk. Wat bedoelt de wetgever als hij zegt, dat er onderwijs in Nederlandse taal moet worden gegeven? En waar denkt de wetgever aan als deze beweert, dat een aantal vakken en vormingsgebieden waar mogelijk in samenhang moeten worden onderwezen? De wetgever maakt zich er dus niet alleen zorgen over *dát* iets wordt gedaan (formele criteria), maar ook het *wát* en *hóe* vallen binnen de 'richtlijnen' (inhoudelijke criteria). De projectgroep heeft tot taak op beide aspecten de minister (de wetgever) te adviseren. Ik vind niet, dat ik overdrijf als ik beweer, dat het volgen en beoordelen van de projectgroep van nationaal belang is. Immers, het advies gaat een kader scheppen voor het basisonderwijs. De discussienota wordt door de projectgroep voorlopig een Aanzet tot een model voor het onderwijsleerplan genoemd. 'Aanzet' omdat het model nog zeer incompleet is, 'model' omdat het niet het onderwijsleerplan zelf is. Het is model af, als de wetgever het ge-

De tekst leest door na het register. U kunt het register uit dit nummer halen door voorzichtig de nietjes open te buigen, het register eruit te halen en de nietjes weer dicht te buigen. Het is voor u een kleine moeite en het bespaart ons erg veel kosten.

sanctioneerd heeft (kracht van wet heeft gegeven).

De discussie dient dus over twee aspecten te gaan:

- het verschijnsel onderwijsleerplan. Moeten we daar blij mee zijn? Zitten er gevaren aan?
- (de aanzet tot) een model van de projectgroep. Welk beeld schetst de aanzet tot een model van de basisschool? Heeft het innovatieve waarde? Past het in de drieluikgedachte? Is het al aan nationale bespreking toe?

Het onderwijsleerplan als verschijnsel

Tot op heden is het zo, dat de wet op het lager en kleuteronderwijs direct op schoolniveau vertaald wordt. De lagere school heeft een leerplan en de kleuterschool een speelwerkplan. Globaal wordt in beide aangegeven wat er wordt gedaan aan de door de wet genoemde vak- en vormingsgebieden. Hierboven wees ik erop, dat er nu een schakel tussen komt: het onderwijsleerplan werkt de wet uit voor een bepaald type onderwijs.

Bij haar advies staat de projectgroep voor de principiële keuze: geeft het onderwijsleerplan richtlijnen en kan iedere basisschool op eigen gezag daarvan afwijken (bestuur en inspectie legitimeren) of geeft het onderwijsleerplan criteria, waarvan iedere basisschool moet voldoen?

Als de nota *richtlijnen* voorstelt, zal de bespreking ervan kunnen neerkomen op: kan ik me erin vinden?, zet de nota je aan het denken over onderwijs? geeft de nota interessante visies? heb ik er iets aan in mijn school?

Een goed overzicht van pedagogische, didactische en school-organisatorische uitgangspunten zou innovatieve waarde kunnen hebben. Vooral als dergelijke standpunten gekoppeld zijn aan het schoolwerkplan en de praktijk (drieluikgedachte). Wat mij betreft hoeft de nota dan ook nooit verder te komen dan een model. De nota zou exemplarische waarde hebben. Bijvoorbeeld: *als de wetgever denkt aan continue ontwikkeling, dan denkt hij aan ... In de praktijk wordt dat op de volgende manieren nagestreefd ... In het schoolwerkplan is dat als volgt beschreven ...*

Een heel andere benadering verdient de nota als ze geen richtlijnen maar *criteria* zou geven. Als het laatste het geval is, zullen de criteria zo ruim moeten zijn, dat de vrijheid van inrichting van onderwijs niet in gevaar komt. Het onderwijsleerplan zal dan de communis opinio moeten geven van het basisonderwijs in Nederland. Niet alleen

het huidige overigens (waar blijf je dan met het streven naar de basisschool), maar vooral van het toekomstige. Dit levert al een leuk probleem op: als je het huidige basisonderwijs vastlegt, is er geen innovatie meer, als je de gewenste basisschool beschrijft voldoet bijna geen school aan het onderwijsleerplan. In de praktijk zal het verschil tussen richtlijnen en criteria dus zijn: criteria zijn richtlijnen waar je je verplicht naar richt.

U begreep het al: ik verwerp zeer hartgrondig elk onderwijsleerplan, dat met inhoudelijke *criteria* werkt. Innovatief is het zeer ongunstig: mensen laten zich niet dwingen, zeker niet als het gaat om normen en waarden (gelukkig). Dwang op dit punt uitgeoefend werkt averechts. Criteria kunnen een remmende invloed hebben op onderwijsvernieuwing, doordat nieuwe vormen en uitgangspunten uitgesloten zijn.

Het wordt tijd om de nota op het punt: richtlijnen of criteria? te bekijken.

Richtlijnen of criteria?

Hoewel de nota al in een grote oplage verspreid is, vermoed ik dat nog niet iedere *Moer*-lezer hem in zijn bezit heeft. Vandaar dit uitvoerige citaat uit deel 1 (blz. 5 en 6): 'Kort gezegd is een *onderwijsleerplan de schakel tussen wet en de afzonderlijke schoolwerkplannen*.

Het onderwijsleerplan basisschool wordt dan ook opgevat als een nationaal overeengekomen en nationaal geldend afsprakensysteem of document, waarin formele en inhoudelijke criteria zijn opgenomen voor het opstellen van schoolwerkplannen, binnen de geldende doelstellingen en functies van het basisonderwijs.

Formele criteria geven aan dát bepaalde aspecten moeten worden uitgewerkt (onder andere uitgangspunten, vakken of leergebieden waarin onderwijs wordt gegeven, doelstellingen, etc.). Formele criteria hebben dus vooral betrekking op de inhoudsopgave van schoolwerkplannen.

Inhoudelijke criteria geven vulling aan de formele criteria, geven het wát en hóe aan. Een voorbeeld: het onderwijsleerplan basisschool kan aangeven dát in het schoolwerkplan wordt geschreven over de wijze waarop de beginsituatie van leerlingen die voor het eerst op school komen, wordt gepeild. In de inhoudelijke criteria wordt een uitwerking gegeven van de manier waarop en de middelen waarmee die peiling kan of moet

worden verricht.

De nationale geldigheid houdt in, dat de bepalingen van een eenmaal vastgesteld onderwijsleerplan gelden voor alle basisscholen, ongeacht het pedagogisch-didactisch schoolconcept. Het onderwijsleerplan biedt de kaders waarbinnen ruimte blijkt voor eigen interpretaties en invullingen. Een onderwijsleerplan kan echter nooit als definitief worden beschouwd. Vanuit de samenleving en vanuit de school zullen zich ontwikkelingen blijven voordoen die de behoefte aan ruimere kaders noodzakelijk zal blijven maken. Daarom is het noodzakelijk dat een procedure wordt ontwikkeld en vastgesteld waardoor deze veranderingen mogelijk blijken te zijn.'

Uit dit lange citaat blijkt, dat de projectgroep kiest voor een onderwijsleerplan met criteria. Ze opent de mogelijkheid voor verandering, maar in principe is het een gesloten plan. Dat het de bedoeling is, dat de inhoudelijke criteria ook tamelijk concreet ingevuld gaan worden, lees ik uit de zin: 'In de inhoudelijke criteria wordt een uitwerking gegeven van de manier waarop die peiling kan of moet worden verricht.' Worden straks alle kleuters getoetst, komen er verplichte observatielijsten of moeten straks alle kinderen verplicht de eenminuut-test Brus (test voor het technisch lezen; althans dat denkt Brus) ondergaan? Wat Brus betreft, valt het nogal mee (deel 2, blz. 56 verwerpt Brus terecht), maar het illustreert mijn angst (een tijdje geleden was Brus een ontdekking). De nota suggereert dat er iets voor te schrijven valt, als het beste voor alle scholen. Ik geloof er niets van, dat zoiets bestaat. En als alle mensen die met het basisonderwijs te maken hebben het ooit met elkaar eens zouden zijn (welk een schoone dag sal dat weesen!), dan garandeert gedwongen gebruik voor de toekomst niets, terwijl het voor het heden overbodig is.

Het geciteerde stuk neemt op geen enkele manier mijn bezorgdheid weg over de waarschijnlijke, remmende invloed op onderwijsvernieuwing. Ik citeer: 'Daarom is het noodzakelijk dat een procedure wordt ontwikkeld en vastgesteld waardoor deze veranderingen mogelijk blijken te zijn.' Als je te zijner tijd anders wilt werken, dan het onderwijsleerplan mogelijk maakt, ben je afhankelijk van de procedure (en uiteraard van de mensen die de procedure ten uitvoer leggen). Ik hoop, dat de nieuwe Maria Peter Freinere nog voor 1 augustus 1983 opstaat, want daarna is het onderwijsleerplan definitief (als de planning

klopt).

Projectgroep, adviseer in onderwijsnaam de minister, dat het onderwijsleerplan open blijft. De democratie kan heus nog wel werken, lijkt mij, als het onderwijsleerplan alleen maar richtlijnen geeft en geen criteria. De vrijheid van onderwijs is dan niet alleen nu, maar ook voor de toekomst gewaarborgd. Bovendien sparen we een procedure en dus een commissie uit. Kassa.

Over deel 1 zwijg ik nu even, want de vernieuwing vanuit de scholen is weer veilig gesteld. De teams mogen weer hun eigen normen en waarden verkondigen en zoeken. Deel 2 zou daar zelfs bij kunnen helpen. Ik bespreek nu dit deel en kijk of het als *richtlijn* bruikbaar is voor de toekomstige basisschool.

Deel 2, een indruk van de inhoud

De projectgroep werkt onder moeilijke omstandigheden (pionierswerk in een glazen huis) en heeft te veel te uitgebreide taken. Een verplichting is bijvoorbeeld om steeds alle mogelijke instanties om adviezen te vragen, conferenties te beleggen voor half Nederland, en dergelijke. Ik ben dan ook de laatste die het hen kwalijk zal nemen, dat de nota nog onvolledig is. De projectgroep noemt zelf de hiaten: rekenen/wiskunde onderwijs, natuuronderwijs, muziek ..., Montessori..., etcetera. 1 Augustus 1983 als streefdatum voor een onderwijsleerplan moeten we dus maar vergeten. Ik vind dat geen enkel probleem. Als schoolwerkplanontwikkeling een continu proces wordt genoemd, dan is onderwijsleerplanontwikkeling dat ook. De projectgroep moet kiezen voor kwaliteit. Een voorwaarde voor die kwaliteit is het realiseren van de drieluikgedachte. Projectgroep, zeg nu niet, dat je daar geen geld voor hebt, want je hebt net ettelijke tonnen (?) per jaar bespaard door niet meer met criteria te werken, zodat je dus ook niet over alles in gesprek hoeft met heel Nederland.

Gelukkig voor de projectgroep is er van het model het een en ander wel klaar. Deel 2 bevat onder andere het volgende: mogelijke functies van het onderwijs, uitgangspunten voor het basisonderwijs, taken van de basisscholen, de algemene doelstellingen voor het basisonderwijs, de inhoud van het onderwijs, en de wijze waarop geleerd wordt (afdeling b, hoofdstuk VI: De basisschool als speel-, leef- en werkgemeenschap). De inhoud is uitgewerkt voor de 'vakken' expressieve vor-

ming, beeldende vorming, dramatische vorming, taal en (sociale) wereldoriëntatie.

De algemene sfeer van de hoofdstukken over uitgangspunten, taken en doelstellingen vind ik positief. Ik zal dus maar niet gaan zeuren over het gebruik van termen en begrippen (periode van de naaste ontwikkeling; blz. 2B II-26 en cultuur contra maatschappij; blz. 2B I-15), dat valt bij te schaven.

Ter illustratie van de sfeer geef ik een opsomming van uitgangspunten, taken en doelstellingen van de basisschool; uitgangspunten (mijn commentaar staat tussen haakjes):

- het initiatief van kinderen moet worden gestimuleerd (blz. 26) (ook wel eens afgeremd natuurlijk)

- geen abrupte overgangen tussen leerjaren (blz. 27)

- geen zittenblijvers meer (blz. 27) (eindelijk; maar hoe dan?)

- overbrugging thuismilieu-schoolmilieu (blz. 27/28)

- aansluiting peuterspeelzaal en kinderdagverblijven (blz. 28) (weer een nieuwe aansluitingsproblematiek ontdekt?)

- kinderen moeten zich in de inhoud van de school kunnen herkennen (blz. 28)

- uitgaan van de leefwereld (is: de wereld), de ervaringswereld en de belevingswereld van de kinderen (blz. 28) (op blz. 43 wordt ervaringswereld veel slechter gevuld, dan op blz. 28)

- individuele beoordeling van prestaties (blz. 28) (en dus niet vergelijkenderwijs; als algemene uitspraak spreekt het mij aan)

- het kind heeft rechten (blz. 29)

- het beeld van de 'Westerse mens' mag kinderen niet al te snel worden voorgehouden als het enige juiste en mogelijke (blz. 29). (Mag dit worden: ... mag kinderen *nooit* worden voorgehouden als ... Toelichting: de taak van de mens is mens te zijn/worden. De formulering in de nota maakt dat onmogelijk: hij wordt Westers mens in plaats van mens met Westerse eigenschappen die hij beseft.)

- vrije meningsvorming dient centraal te staan (blz. 29)

Taken:

- de emancipatorische taak (vrijheid, roldoorbrekend ...)

- de culturele taak

- de maatschappelijke taak

- de welzijnstaak

- de levensbeschouwelijke taak (blz. 33)

Deze taken worden nader ingevuld (globaal). Korthedshalve ga ik echter verder met de algemene doelstellingen; ingekort:

- de kinderen leren zo zelfstandig mogelijk functioneren in een sfeer van onderlinge samenwerking en verantwoordelijkheidsbesef

- kinderen zijn steeds meer in staat tot een zelfstandige relatie tot de wereld

- kinderen maken zich houdingen, vaardigheden en kennis eigen

- kinderen kunnen samenwerken

- kinderen leren probleemoplossend denken en handelen

- kinderen kunnen na ten hoogste acht jaar aan het voortgezet onderwijs deelnemen.

Ik krijg het gevoel: kinderen kunnen alles. Toch ben ik er blij mee, dat in de nota goed gedacht wordt aan het kind (het heeft ook rechten). Wat ik vind ontbreken, is aandacht voor de leraren, die dit alles zouden moeten waarmaken. Idealen zijn mooi, maar de realisatie kan veel pijn en moeite kosten. De opsomming van idealen laat precies zien wat het gevaar van een onderwijsleerplan is: alle idealen op een rijtje en geen concretisering. Eén luik van een drieluik levert een vertekening op. Dus: beschrijf maar een school waar de kinderen wordt geleerd om samen te werken (niet onder dwang van regels, maar als innerlijke houding). Beschrijf maar eens hoe een team werkt aan het zelfstandig functioneren van kinderen (wordt niveaulezen door die school onder die vlag verkocht?).

In die praktijkbeschrijving mag best blijken, dat er wel eens iets mis gaat. Dat zou best eens innovierend kunnen werken.

Idealen zijn mooi, te veel idealen zijn frustrerend. Laten we zorgen voor stappen in de goede richting en dus voor concretisering.

In het volgende ga ik speciaal in op het hoofdstuk Taal (afd. b, hfdst. X). De bespreking van de vakinhouden van de andere vakken laat ik uit deskundigheidsoverwegingen graag over aan de desbetreffende ACLO's (AdviesCommissies LeerplanOntwikkeling; dit zijn onafhankelijke commissies die o.a. de SLO van advies dienen op verschillende vakgebieden). Het advies van de gezamenlijke ACLO's geeft genoeg stof tot discussie. Bij de bespreking van Taal maak ik gebruik van dat gezamenlijke advies, alsmede van de discussies en de stukken uit de ACLO-M i.o. (ACLO-moedertaal in oprichting). (Ik dank mijn mede

ACLO-M i.o.-genoten voor hun toestemming.)

Taal. Nog niet goed en nog niet klaar

Het hoofdstuk Taal (blz. 105 e.v.) doet een voorstel ten aanzien van de inhoudelijke criteria voor het taalonderwijs op de basisschool. Het gaat over functies van taal, taalvaardigheid, taalbereik. Over de vraag wat taalonderwijs is en over algemene didactische overwegingen. Van de taalvaardigheden luisteren/spreken (origineel die omkering) en lezen en schrijven (soms wordt daar niet stellen maar schrijven mee bedoeld) worden doelstellingen en werk- en uitingsvormen gegeven. Een kort stukje over spelling (15 regels) besluit in feite het inhoudelijke gedeelte. Om u een indruk te geven van wat er aan de hand is met dit hoofdstuk, bespreek ik een aantal citaten.

In de inleiding lees ik: 'In enkele didactische overwegingen wordt ingegaan op de relatie van taalgebruikssituaties, taalvaardigheden en taalactiviteiten en ondersteunende taalactiviteiten met thematisch en cursorisch onderwijs.' Een uitleg van de termen ontbreekt; niet iedereen heeft het Raamplan voor taalonderwijs van de CIO gelezen (helaas). Dat thematisch en cursorisch los van elkaar worden genoemd, betekent gelukkig niet dat een combinatie wordt uitgesloten. Expliciet wordt het niet. Overigens worden de termen thematisch en cursorisch in de scholen niet eenduidig ingevuld; als ze bekend zijn.

Een eerste conclusie kan luiden: de termen zijn in het hoofdstuk Taal niet voldoende omschreven.

In de inleiding wordt gezwegen over taalbeschouwing. En dat klopt ook, want afgezien van een losse opmerking en een kort stukje over spelling, staat er niets over taalbeschouwing in deze aanzet tot een model.

Mijn tweede conclusie luidt: het ontbreken van taalbeschouwing had verantwoord moeten worden.

Verder lees ik: 'Het hoofdstuk wordt afgesloten met een globaal overzicht wanneer een en ander in de basisschool aan de orde zou moeten komen.' In het hoofdstuk blijkt wat dit betekent: aangegeven wordt wanneer de kinderen spreken/luisteren krijgen en wanneer lezen en schrijven (jaaraanduiding). In feite betekent het niets. Gelukkig maar, want je kunt het nooit landelijk voorschrijven.

Mijn derde conclusie luidt: de geciteerde uit-

spraak hoort thuis in een schoolwerkplan en niet in een onderwijsleerplan.

Uit het hoofdstuk 'Wat is taal' citeer ik het volgende: 'Aan het verschijnsel taal kunnen verschillende functies worden toegeschreven.' De functies moeten natuurlijk aan taal worden toegeschreven en niet aan het verschijnsel.

'De belangrijkste functie van taal is communicatie.' Beargumenteer dat maar eens. Je kunt ook stellen dat de belangrijkste functie is het onder woorden kunnen brengen van jezelf en de wereld. Dat als voorwaarde voor communicatie. Je kunt er ook drie gelijkwaardige functies van maken: ik, jij en de wereld. Hierin staat jij voor communicatie.

'Veel taalgedrag is inhumain.' Veel auto's rijden ook inhumain en dat heeft dan blijkbaar niets met de bestuurder te maken. Liever las ik: veel gedrag is inhumain en dat blijkt ook in het taalgebruik.

In het hoofdstuk wordt verder de term ABN gebruikt en dat terwijl de nota *Schooltaal-thuistaal* in de bibliografie staat.

Conclusie vier: het taalgebruik verdient herziening.

Om een beetje op te schieten citeer ik nu uit het volgende hoofdstuk. Het heet 'Wat is taalonderwijs?' Het opent aldus: 'Kinderen ontwikkelen zich onder andere als taalgebruikers en met die taalontwikkeling hangen nauw samen: de cognitieve ontwikkeling, de motorische ontwikkeling en de sociale ontwikkeling. In hoofdstuk II (blz. 2b-II 15) lees ik: 'In de cognitieve, sociale, emotionele, lichamelijke en persoonlijkheidsontwikkeling van kinderen zijn overeenkomsten te constateren, (...)' Zou de lichamelijke ontwikkeling iets anders zijn dan de motorische? De emotionele ontwikkeling wordt in het taalgedeelte niet genoemd. Gewoon vergeten? Die persoonlijkheidsontwikkeling vindt plaats naast de cognitieve, sociale, etc. ontwikkeling. Dat maakt me erg nieuwsgierig naar wat persoonlijkheidsontwikkeling inhoudt.

Conclusie vijf kan luiden: de nota is nog niet helemaal consistent. (Er zijn meer voorbeelden te vinden dan deze ene.)

Fundamenteel in dit hoofdstuk 'Wat is taalonderwijs?' is de poging om taalonderwijs te koppelen aan algemene doelstellingen. Dat is een goed uitgangspunt. Om controleerbaar te zijn, moet ik eerst weer even citeren:

'Algemene doelstelling:

— (het onderwijs is er op gericht dat het kind) zo zelfstandig mogelijk kan functioneren en kan samenwerken;’ Ik vind dit een lastige, algemene doelstelling: In hoeverre overlappen functioneren en samenwerken elkaar? Wie bepaalt wat mogelijk is? Een dief werkt ook zelfstandig. Die soort zelfstandigheid is niet bedoeld, natuurlijk. Wat zelfstandigheid wel inhoudt, wordt in de nota niet verklapt. De concretisering in taalonderwijs, die er volgens mij bijhoort, luidt:

‘— (dat) het kind in overlegsituaties kan leren functioneren, waardoor het samenwerkingsvormen gestalte kan geven en daaraan kan participeren. Vroeg kunnen kinderen al deelnemen aan besluitvorming. Het moet in allerlei rollen kunnen functioneren, leiding kunnen geven, en ook leiding kunnen aanvaarden; daarbij zal het verschillende vormen van taalgedrag ontwikkelen;’ Het lijkt, alsof zelfstandigheid volledig samenhangt met sociaal gedrag. Dat kan de bedoeling niet zijn. Verderop vind ik gelukkig nog een paar concretisering in verband met zelfstandigheid. ‘Het kind maakt zich een aantal studietechnieken eigen. Taalonderwijs heeft hier veel te maken met zelfstandig leren werken.’ En: ‘(dat) het kind zich in verschillende talen durft en kan uiten.’ Tenslotte: ‘Taalonderwijs vergroot hier het taalbereik en daarmee de mogelijkheid om zelfstandig te handelen, (...)’.

U zult met mij geconstateerd hebben, dat een rechtstreekse koppeling tussen algemeen doel en concretisering in taalonderwijs ontbreekt. Dat is jammer. De ICB (Innovatie Commissie Basischool) zegt ook al, dat het basisonderwijs een bijdrage moet leveren aan de zelfstandigheid van de kinderen. Veel scholen zoeken het antwoord in zelfstandig werken. Ze kiezen dan meestal werkvormen en methodes, waarbij kinderen hun eigen tempo kunnen bepalen, maar zelden hun eigen inhoud. Het onderwijsleerplan zou duidelijk kunnen maken, dat zelfstandigheid te maken heeft met het beeld dat je van jezelf hebt, de verantwoordelijkheid die je zelf kiest, het inzicht in je (on)mogelijkheden, de fundamentele acceptatie van jezelf en anderen. Werken aan zelfstandigheid betekent voor mij: kinderen mogen aan eigen onderwerpen werken, mogen het al of niet in samenwerking uitdiepen, verkeren in een situatie waarin de leerkracht hen accepteert (is: waardeert) etc. Een boek vol dus. En dat is dus ook gelijk het probleem: Zelfstandigheid betekent heel wat anders in een school die met het GEON-

project werkt, dan in een school die Montessoriaans werkt. Zelfstandigheid betekent in een gereformeerde school waarschijnlijk heel wat anders, dan in een Jenaplanschool.

Conclusie zes: het is onmogelijk om over zelfstandigheid te praten, als het begrip niet ingevuld is. Een concretisering zoals in het hoofdstuk Taal wordt gegeven, is een te klein stapje in de goede richting.

Conclusie zeven: de koppeling tussen algemene doelen en concretisering in taalonderwijs moet expliciet gemaakt worden.

Het is duidelijk, de projectgroep levert een hoofdstuk Taal af, dat nog lang niet klaar en nog lang niet goed is. Het hoofdstuk moet herschreven worden voor het met een breed publiek besproken wordt. Een paar andere aandachtspunten nog: creatief taalonderwijs ontbreekt, de doelstelling bij spreken is niets waard (‘verzorgd kan spreken’. Meer niet?), waarom zouden de werkvormen bij stellen communiaal moeten zijn?, de rol van taal bij andere vakken moet nog worden aangegeven, kinderboeken verdienen meer aandacht, het verschil tussen luistervaardigheden en luisterhouding ontbreekt, wat is ontspannend luisteren, woordenschatuitbreiding is een vermagening van semantiek, ...

Wat een prachtig uitgebreid en ingewikkeld vak hebben we toch. Hoe krijg je het in een onderwijsleerplan ooit op een rijtje, breed, diep, compleet, visionair?

Projectgroep, wat moet ik op mijn ontwikkelingsprojectschool zeggen, als ze met dit hoofdstuk komen aanzetten? Jullie hebben het op de school gedropt.

Het onderwijsleerplan, wat moeten we er mee?

Hopelijk, beste lezer, is u duidelijk geworden, dat het onderwijsleerplan nog verre van compleet, nog verre van foutloos en nog verre van innovierend waardevol is. Het hoofdstuk Taal moet in ieder geval herschreven worden en niet betrokken in de geplande discussieronden. De projectgroep moet verder maar aan de hand van het advies van de gezamenlijke ACLO's bepalen of een dergelijke conclusie ook voor andere hoofdstukken geldt.

Bij wijze van conclusie wil ik nog een paar punten op een rijtje zetten:

1 Een onderwijsleerplan in de zin die de projectgroep nastreeft, is onhaalbaar. Er zullen nooit

zinnvolle criteria gevonden worden voor de basisschool. Criteria die voor alle basisscholen zouden moeten gelden en waar iedereen het over eens is.

2 Het streven naar een onderwijsleerplan met criteria is geldverslindende en dus geldverspillende bezigheid. De noodzakelijke nationale legitiemerig hoeft bij een onderwijsleerplan met richtlijnen minder uitgebreid plaats te vinden. Dit betekent een besparing. Ook scheelt het een procedure en dus een commissie en dus geld.

3 Een onderwijsleerplan, gepresenteerd los van schoolwerkplannen en praktijk leidt tot verbalisme in plaats van tot onderwijsvernieuwing. Leerplanontwikkeling moet uitgevoerd worden op de wijze die de SLO en de projectgroep voorstaat: de drieluikgedachte.

Ik hoop van harte, dat de SLO en de projectgroep zich nog eens willen bezinnen op hun manier van werken. Kruip maar uit je pijnlijk doorzichtige, glazen toren. Dat is voor het onderwijs beter, maar ook voor de SLO en de projectgroep.

Dus pgLOB, zorg dat de bijnaam van jullie projectgroep Let Op het Basisonderwijs wordt en niet zoals nu dreigt: Let Op Basisonderwijs. Zo'n lidwoord kan nog aardig wat verschil uitmaken.

Literatuur

ACLO *Advies over de discussienota Naar het onderwijsleerplan basisschool:*

deel 1: Over onderwijsleerplanontwikkeling voor het basisonderwijs

deel 2: Aanzet tot een model voor het onderwijsleerplan voor basisonderwijs

Enschede 1979 (pgLOB) (z.p.) (1980)

pgLOB *Discussienota Naar het onderwijsleerplan basisschool*

deel 1: Over onderwijsleerplanontwikkeling voor het basisonderwijs;

deel 2: Aanzet tot een model voor het onderwijsleerplan voor basisonderwijs

Enschede 1979

Treffers, A. *Opmerkingen over LOB-discussienota interne publikatie IOWO*

Die folder
dat hinderlijke blaadje
in dit nummer is
GEEN BOEKENLEGGER

Met pen en schaar
kom je vast wel tot activiteit

Wel eens

EEN PRIMITIEVE CONFERENTIE

meegemaakt?

Met afwassen en aardappelen schillen?
Best kans dat het dit jaar gebeurt!